

Nove knjige

Prof.dr. Omer Ibrahimagić
"Bosna i Bošnjaci između agresije
i mira" El-kalem, Sarajevo, 1998.

Knjiga prof. dr. Omera Ibrahimagića "Bosna i Bošnjaci između agresije i mira" sadrži preko četrdeset hronološki poredanih tekstova, nastalih u periodu od 1992. do 1995. godine, kojima je oslikana suština dramatične epopeje bošnjačkog naroda i njegova borba za opstanak i očuvanje države Bosne i Hercegovine kao svog mjesta pod suncem.

Tekstovi u ovoj knjizi nastali su u periodu agresije na BiH, ali ni do danas mnogi od njih nisu izgubili na svom značaju i aktuelnosti. Autor je ispoljio veliku intelektualnu smjelost reagirajući na mnoge probleme simultano, u fazi njihovog nastanka. Ne dozvolivši da ijedan iole značajan događaj, prijedlog ili neka teškoća u BiH prođe bez njegovog javnog reagovanja i osvrta, ovaj autor se pridružio plejadi naučnih radnika koji su uticali na kreiranje naše budućnosti. Vidljivo je nastojanje autora da pojasni neophodne političke pretpostavke za postizanje pravednog mira koji će omogućiti političku nezavisnost, državni suverenitet i teritorijalni integritet Bosne i Hercegovine.

Imajući u vidu da su velikosrpska i velikohrvatska ideologija Bosni i Hercegovini bile namijenile nestanak, a Bošnjačkom narodu istrebljenje i progon, u tekstovima koje objavljuje u ovoj knjizi Ibrahimagić prije svega nastoji osvijetliti značaj države kao faktora slobode, sigurnosti i održanja

ovog naroda, naglašavajući potrebu izgrađivanja i učvršćivanja državotvorne svijesti kod Bošnjačkog naroda kao najjačeg garanta opstanka BiH. U tom nastojanju skrenuo je pažnju na srednjovjekovnu bosansku državu kao na neraskidivu vezu između nje i današnje države Bosne i Hercegovine. Ulazak BiH kao ravnopravne federalne jedinice u sastav avnojevske Jugoslavije i konstituisanje BiH kao nezavisne države možemo najviše zahvaliti činjenici da je Bosna imala snažnu srednjovjekovnu državu sa viševjekovnim trajanjem. Stoga je i razumljivo što autor kroz ove i druge svoje tekstove ulaže veliku energiju da Bošnjačkom narodu vrati historijsko sjećanje. Ta svoja gledišta autor je izložio i jednoj našoj delegaciji koja ga je konsultirala u vezi sa izgledom državnih simbola (grba, zastave i himne). Sugerisao im je da ne uzimaju islamske simbole jer bi se na taj način sami deklarirali da baštine svega 500 godina bosanske historije. Njegov prijedlog bio je da se potraže srednjovjekovna obilježja i da se usvoje kao državni simboli Bosne i Hercegovine. Na taj način bismo se deklarirali kao narod koji preuzima i baštini cjelokupnu bosansku historiju i tradiciju. Ovo njegovo principijelno zalaganje obrazloženo je u tekstu "Simboli Bosne i Bošnjaštva".

Polazeći od navedenih premisa, autor je u ovoj knjizi izložio rezultate do kojih je došao analizom državnopravne situacije u Švajcarskoj i Belgiji u svjetlu sličnosti i razlika sa Bosnom. Pokazao nam je da Švajcarska ustvari nije podijeljena na kantone već da su se kantoni udružili i оформili Švajcarsku, što je za tu zemlju bio nesumnjivo značajan evolutivni skok.

Stoga neprekidna nastojanja nekih teoretičara da dokažu kako je Švajcarski model primjeren BiH nemaju valjano uporište.

Bosna ima vlastiti razvoj, tradiciju i identitet, u nju niko nije unio neke svoje teritorije. Stoga je bosanski teritorij, pravmčki govoreći, moguće odrediti samo kao idealno suvlasništvo naroda i građana koji na njemu žive. U tom smislu, svi oni imaju suvlasništvo na svakom dijelu Bosne, ali niko nema ni na jednom pedlju Bosne neko ekskluzivno pravo koja bi mu omogućilo izdvajanje tog dijela.

Za dublje razumijevanje ovog problema od značaja je autorov tekst o dvije konstante Bosne. Prva se ogleda u teritorijalnoj izmiješanosti stanovništva i ravnopravnosti sva tri njena naroda na cijelom prostoru BiH, a druga u etničkoj nedjeljivosti BiH. Preporuka autora bla je: svako mirovno rješenje koje ne bi uvažavalo ove konstante unaprijed je osuđeno na neuspjeh. On se svim svojim bićem borio protiv svakog rješenja koje zagovara koncept podjele BiH ili sadrži pretpostavke za neku buduću podjelu. U tekstu pod naslovom "Politički interesi Bošnjaka" očuvanje cjelovite Bosne ističe se kao osnovni postulat biološkog i svakog drugog opstanka bošnjačkog naroda.

Posebno bih izdvojio i tekstove "Uzroci raspada Jugoslavije" i "Agresija ili građanski rat" u kojima nalazimo opservacije ovog autora u vezi sa destrukcijom Jugoslavije i ratom u BiH.

U tom smislu, autor ističe da je osnovna boljka Jugoslavije bio srpski hegemonizam. To potvrđuje jednim primjerom iz vlastitog iskustva. Kao sudija Ustavnog suda Jugoslavije

došao je do podatka da je za 28 godina postojanja ove institucije na njenom čelu 26 godina bio Srbin. U ovom slučaju to je samo paradigma koja je negdje više negdje manje prožimala sve institucije Jugoslavije. Isto tako, u polemici sa Mićunovićem autor argumentira stav da se u Bosni radi o agresiji, a ne o građanskom ratu. Priznanje BiH od 5. aprila 1992. godine daje joj svojstvo subjekta međunarodnog prava. Ne mireći se sa tom činjenicom protagonisti velikosrpske ideje i svesrpskog ujedinjenja započiju agresiju na BiH sa nadom da će oružanom i brojčanom nadmoći pobiti i protjerati Bošnjake i, dok se međunarodna zajednica ne snađe, staviti je pred svršen čin i izdejstvovati poništenje tog međunarodnog priznanja. To upravo autor smatra osnovnom greškom nosilaca srpske politike koji su potcijenili značaj međunarodnog priznanja Bosne. U prilog svojoj tezi o agresiji na BiH navodi se prisustvo paravojnih jedinica iz Srbije i Crne Gore, stavljanje JNA na stranu bosanskih Srba, te činjenica da su Srbija i Crna Gora od 7. aprila do 4. maja, odnosno do donošenja odluke krnjeg Predsjedništva Jugoslavije o povlačenju JNA iz BiH, direktno ratovala protiv Bosne. A i sama odluka o povlačenju JNA iz Bosne nije izvršena do kraja.

Pažnju privlači pismo, odnosno tekst autora kojim se on obraća Predsjedniku države Aliji Izetbegoviću. Povod za to pismo bili su događaji oko Goražda u proljeće 1994. god. U njemu autor ukazuje na značaj Drine za Bosnu, ističući da je ona vjekovna međa između Srbije i BiH. Kao takva, bila je trn u oku srpskih ekspanzionista, i kad su bili najmoćniji, nisu uspjeli preći na njenu bosansku stranu.

Autor naglašava da bez Drine kao granice nema države BiH, a sa granicom na Drini nikada neće biti velike Srbije. Ovim svojim pismom autor je želio animirati političko i vojno vodstvo u BiH da shvati pravi značaj odbrane Drine za opstanak BiH.

Kroz svoje tekstove autor značajnu kritiku upućuje i na adresu međunarodne zajednice koja je počinila brojne greške kada je u pitanju BiH.

Zanimljiv je i tekst posvećen Huseinu Čišiću, jednom od znamenitih pobornika da se Bošnjaci priznaju kao politički. Čišić je još kod donošenja prvog Ustava zahtijevao da se u državni grb unese šesta buktinja kao simbol bošnjačke nacionalnosti i ravnopravnosti sa drugim narodima. Čišić je to iznio javno u vremenu kad je za tako nešto trebalo imati visoku samosvijest i hrabrost.

Jedan od najinteresantnijih tekstova u knjizi napisan je 1995. godine i objavljen u "Oslobodenju" pod naslovom "Srbi i Hrvati na istorijskom raskršću". Autor u njemu do kraja ogoljuje velikosrpsku i velikohrvatsku politiku prema Bosni. Sa tog raskršća, po viđenju ovog autora, bosanski Srbi i bosanski Hrvati imaju dva puta. Prvi vodi ka realizaciji velikodržavnih projekata Srbije i Hrvatske, što je zasigurno osuđeno na neuspjeh. Takvom politikom bosanski Srbi i bosanski Hrvati sami sebe isključuju iz Bosne i, što svjesno, što nesvjesno, gravitiraju prema Srbiji i Hrvatskoj. Drugi put je po autorovom mišljenju pravi. Da bi se njime došlo do cilja, potrebno je da se bosanski Srbi i bosanski Hrvati okrenu autentičnoj politici u Bosni, da

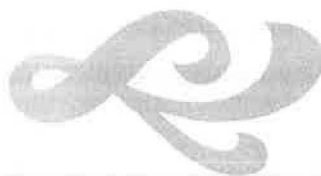
se odvoje od svojih centrala i okrenu Bosni kao svojoj zemlji, kao zemlji svojih predaka.

I na kraju da se osvrnem na zadnji tekst u ovoj knjizi pod naslovom "Pobjeda Bosne", koji je izašao na dan potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma 14. decembra 1995. godine. Na upit prijatelja ko je pobjednik u svemu ovome, autor je odgovorio - pobijedila je Bosna.

Ovakvo stanje stvari odslikava i citat iz djela Derviša Sušića "Uhode" (širi izvod teksta nalazi se na početku ove knjige), koji je usmjeren na sve one koji imaju pretenzije prema Bosni. "Ali nasilje nema ključeve za naše kapije ...Naše šifre su mu neodgonetljive"

U ovom prikazu nisam obuhvatio mnoge tekstove koji itekako zavređuju pažnju, dotakao sam one koji su po mom mišljenju među nainteresantnijim. Čitaocem upućujem na knjigu "Bosna i Bošnjaci između agresije i mira", koja ima moć da otkloni vela neznanja i osvijesti političke aspekte našeg bića. A znanja sadržana u ovoj knjizi su kao sjemenke biljaka, nakon nekog vremena dat će plod. Čvršći u znanju, bit ćemo efikasniji u radu i akciji.

*Suad Kurtćahajić, asistent na
Fakultetu polit. nauka, Sarajevo*

**Sadik Šehić, Sumbuluški zapisi
Mula Vrcanije, Radio Kameleon,
Tuzla, 1998.**

Ono što se dogodilo, često predstavlja smisao onoga što će biti.

“...Šume zlatna žita niz dolove tihe,

Hrastove šume mirišu svježinom,

Po briježju divnom drumove se nižu

I nestaju tamo za stećom planinom...”

Zapisao je u svom stihu 1934. godine Husein Šehić sin Ahmedov, Husein Šehić, otac Sadika.

I sad mi je jasno otkud kod Sadika Šehića, sina Huseinovog, ljubav prema našoj bosanskoj starini, poeziji i zašto je napisao “Hasan Kikić, učitelj, borac, književnik” (“Glas”, Banja Luka, 1986. Godine), knjigu humoreski i satire “Sahanlisci” (“Oslobođenje”, 1989.), (koju je divno ilustrirao naš Zuko Džumhur), “Gradačac i njegova okolina”, (Centar za informisanje, kulturu i obrazovanje Gradačac, 1990), “Zmaj od Bosne - historijska studija (“Front Slobode”, Tuzla 1991), “Zmaj od Bosne Husein-kapetan Gradašćević između legende i povijesti, drugo prošireno izdanje (Das Bosnische Wort) (Bosanska riječ), Wuppertal, Njemačka 1994) i desetak publikacija u kojima se pojavljuje kao koautor.

I zašto još uvijek piše.

Njegova djela su rezultat predanog i pedantnog rada, sakupljanja građe, njenog izučavanja i dovodenja u međusobnu logičku vezu. Ipak, ne bi bilo ni sakupljanja, a niti objavljivanja sakupljenog da nije velike ljubavi

prema draguljima naše prošlosti koji bi nestali u zaboravu da nisu objavljene. Dakle, ljubav je početak svega. Rad je tek posljedica velike ljubavi. Autor diskretno objašnjava svoje motive za pisanje tekstova i knjiga poput zapisa Mula Vrcanije, navodeći motive jedne druge srodne duše, navodeći riječi Alfreda Makanca, koji o dobu Husein-kapetanovog zatočeništva u Osijeku piše:

“...ništa mi nije draže nego uvući se u stare arhive, gdje ne ulazi ni jedan tračak danjeg svjetla, gdje je zrak kao u grobnici, gdje stoljetna prašina leži na knjigama i spisima – gdje sve odiše po memu i istoriji. Tu se prenesem u prošlo stoljeće, pomaknem kazaljke vremena za 100 godina natrag – i dok vani buči i prolazi život, ja prevrćem knjige i kopam po prašini koja 100 godina nije brisana...”

Istorijski eros na isti način spopada i autora, Sadika Šehića, kada zaviri u stare spise. I on je imao isti motiv, i njega su spopala ista osjećanja kada je čitao Vrcanijine zapise sa početka prošlog stoljeća.

Autora Sadika Šehića upoznao sam ovih dana, a njegovu knjigu “Zmaj od Bosne” od 1991. godine, znam napamet. Ja sam pravnik i književnik, a ne istoričar. I nije me stid kazati da sam tek pomoću te knjige saznao pravu istinu o Husein-kapetanu Gradašćeviću, da mi je tek onda postalo sasvim jasno ovo: nije se bosansko plemstvo diglo na ustanak, na čelu sa našim Husein-kapetanom Gradašćevićem zbog nekih nejasnih reformi, zbog toga što je trebalo odjednom nositi nove uniforme. Nije se narod digao zbog uniforme, nego zbog namjere Rusije da putem Srbije i

Obrenovića, koristeći nezavidan položaj oslabljene i poražene Osman-ske Imperije, prekorači rijeku Drinu. Oni su nakon Jedrenskog mira htjeli predati Obrenoviću upravljanje bosanskom obalom Drine, ali to nisu mogli dozvoliti bosanski plemići i bosanski narod. Zahvalan sam na tome autoru Šchiću, mnogo puta sam to ponovio i u svojim tekstovima i svojim izlaganjima od pariške Sorbone do bosanskog radija, u namjeri da objas-nim da se želja Rusije da putem Srbije prekorači rijeku Drinu ponovo rodila i u ovom, tek minulom ratu.

To što sam ja tek nedavno shvatio, Husein-kapetan Gradašćević je dobro znao i u svom pismu Hasanagi Pećkom, tom silnom i gordom kra-jiškom junaku, početkom 19. Stoljeća napisao, a vrijedni Sadik Šehić, tražeći vezu između legendarnog Husein-ka-petana i Hasanage Pećkog, zapisao, izdvojio i ponovo podvukao u ovoj knjizi - da se ne zaboravi.

Ono što posebno želim istaći, jeste Šehićev jezik. To nije onaj suhoparni jezik profesionalnih historičara, to je jezik književnika i publiciste kojim se pisac služi kao zanimljivi nadomjestak svih događanja o kojima piše u svojoj knjizi "Sumbuluški zapisi Mula Vrcanije". I sam naslov knjige pred čitaoca postavlja pomalo zanimljivu zagon-etku, jer postoji cvijet "sumbul" a pos-toji i sarajevska džamija "Sumbuluša", pa, eto, čitaocu prilike da se nešto šire upozna i sa samim naslovom knjige! Tu je još veoma zanimljiva i do sada u nauci nepoznata zaostala korespoden-cija Muhameda Hadžijahića upućena Gradašćeviću 1824. godine, zabilješke dr. Muhameda Hadžijahića o Mula Vrcaniji, fotografije bajraka Hasanage Beširevića - Pećkog sa prevodom

zapisa na njemu, faksimil rukopisa o boravku Huseinbega Gradašćevića u Osijeku iz političkog protokola os-ječkog arhiva i druga nepoznata i zan-imljiva istorijska otkrića.

Kako ističe recenzent i pisac predgovora ove knjige, univerzitetski profesor prof. dr. Galib Šljivo: "... (Sadik Šehić) kao čovjek koji je zavolio istor-iju Bosne i Hercegovine do entuzijaz-ma, tragao je za podacima koji mogu potaći dalja istraživanja, kao što su bib-liografije o Rizvanbegovićima i Gra-dašćevićima, te Gradačac - prepisivači rukopisa Krajine - prepisivači ruko-pisa, koje je za ovu knjigu priredio Mustafa Čeman, naš poznati bibliofil i bibliograf. A za one koji se više in-teresuju za genealogiju begovskih po-rodica u Bosni, inače skoro zanemare-ne pomoćne istorijske grane, autor po prvi put objavljuje porodično stablo Gradašćevića."

Izdavač "Sumbuluških zapisa Mula Vrcanije" je Radio Kameleon iz Tuzle, koji je do sada izdao više zanimljivih i vrijednih knjiga i autora: Abdulaha Sidrana, Gradimira Gojera, Nijaza Al-ispahića, Jasmina Imamovića i drugih. Inače, knjiga je izašla uz finansijsku pomoć Fonda otvoreno društvo Bosne i Hercegovine. To je knjiga koju vrije-di čitati i, naravno, čuvati u svojoj bib-lioteci. Jer, to je štivo koje u svakoj pri-lici kada se nešto piše iz naše prošlos-ti može biti pri ruci.

Jasmin Imamović

**Mevludin Spahić, Crna kutija
(pjesme), "Grin", Gračanica,
1998.**

Ovaj nesumnjivo najplodniji gračanički pisac koji za nepunih 16 godina napisa i objavi 10 knjiga, pretežno proze, krajem 1998. godine pojavio se sa još jednim, jedanaestim po redu naslovom, ovoga puta stihobirkom "Crna kutija", u koju je "upakovao" 44 pjesme slobodnog (modernog) stiha i na taj način iznenadio svoje poštovaoce i čitaoce koji ga uglavnom znaju kao proznog pisca nekih zatamnjenih pripovijesti još tamnijih naslova: "Magle su krive" (1982), "Prljavština sjaja" (1986), "Prostranstva tame" (1989), "Mržnja zvijeri" (1996), "Sumračno stanje" (1998) itd.

I pjesnička zbirka "Crna kutija" prožeta je tamnim i sivim tonovima koji kao da se preljevaju i na neki čudan način prenose iz njegove proze u ove stihove ili nam se samo tako čini. Jedno je ipak sigurno: ovom zbirkom pjesama Mevludin Spahić definitivno je potvrdio svoju stvaralačku zrelost i iskustvo, te svojim poetskim izrazom uspio ostvariti domet koji mu je počesto uzmicio u nekim proznim tekstovima. Njegova "Odluka" da se nadnese nad pjesnički "Ponor bez ruba" na kojem se slavi "Praznik smrti" done-sena je u času kad mu se kao spasenje ukazala "Rupa u zidu" kroz koju se čula i "Prijetnja i molitva". Pjesma "Odluka" na neki način predstavlja pjesnički "vjeruju" ovog Gračanlije, kojom i otvara svoju "Crnu kutiju":

Slušam kako okapavaju noćni sahati
A ja sa perom u ruci
U svojoj duhovnoj mucij
Bitku bijem.

Na oštrom sprudu kolebanja
U crnom sjaju noći
Ispred titraja svijeće
Tonem u maglu odluke
I prisiljavam ruke
Da pišem o onome što moram
Dok nisu zamrle riječi.

Svoje "Dozrelo vrijeme" ovdje pjesnik doživljava i "nosi" kao "Kamen o vratu", svijet oko njega postaje "Crna kutija" ili "Mjesto za očajnike". "U krugu jačih" sve je neizvjesno, samo je "Pouzdana prolaznost". Kad izađu "aždahe močvare", počinje "Sezona lova" (na ljude ili ideje), i nazire "Sumrak svijeta" kao "tjesnac tmine" "ispred nevidljivog zida". U njemu

"Mramornohladno odzvanja pustoš
Potonulog vremena
I gluhoća slutnje kao olupina
Nad provalijom bola..."

"Na vratima čistilišta uma" grči se "Duša stresa" i javlja čudesna "Nostalgija" dok kroz vrijeme u "crnoj rupi noći" promiču "Poročni" (Satrapi prljavih ruku / u slavu neizbježne smrti), "Otpadnici volje" (Na ivici moralnog ponora / vezani u gvozdene lance / kao požudna drolja) i "Sjene prošlosti" što netom napustiše raskrižja. Pjesnik ih vidi "Između redova", "briše iz optužnice / navodne oskudice, "neki sakati, drugi bogati" - Ratna "posljedica"...itd.

Iza naslova ovih pjesama koje se "dovikuju i dopunjuju" (naslovi su posebno istaknuti) krije se neka čudesna metafizika, psihološka drama, pretočena u jednu hermetički zatvorenu

poeziju usamljenika svijeta sa mnoštvom simbola, crnih slutnji i kobnih nagovještaja – straha od ništa.

Prolazi **“Stado” “Niz ulicu”**, **“Spoticanje”** mnoštva nesrećnika “na velikom skupu mrtvih sjena” povezuje **“Liga ludaka”**, ustvari čitav jedan **“Sporedni svijet”** kojem je “Posljednja adresa gola tišina / ili predah između rata”. Ima jedno **“Oko straha”** što sijeva “Sa splava koji tone”, a život – “Na santi leda / pod barjacima / Od bola do bola”, iznad svega **“Obruč tuge”**, na djelu je **“Otimanje vremena”**. **“Izbjegli”**, **“Ljudi iz smoga”** sa grubim rukama, iako bez identiteta, postaju **“Žilavi korov”** u gradu moćnika, “Čovjek nula / Korača konfuznim vremenom” i za uspavanu savjest čovječanstva ostaje samo **“Duhovna gerila”**. Boli **“Opoziv ratnika”**, postaju “Gorke priče iz rata” u **“Podivljalo vrijeme”** dok “Ludi pacovi rata / Negdje u skupu zavjere / odbrojavaju planeti **“Crne minute”**, a mutni talasi **“Naplavina”** svijet koji drijema nosi pravo u **“Propast”**.

Na jednoj strani **“Nužnost određenja”** (neke budućnosti), na drugoj **“Raspad smisla”** (postojanja). Između je pjesnik u svojoj zemlji, ali ipak **“Stranac na tlu”**, “zatvoren u sudbinu rešetki”, koji prolazeći kroz **“Stanje ničega”**, sluti smrt i kao grešnik NIČEGA uzalu traži **“Iskupljenje”** “idući kroz polumrak kraja...”

Iza ovih naslova što se sami redaju u neki povezan pjesnički smisao nižu se stihovi – ustvari pitanja koja pjesnici i filozofi postavljaju od pamtivjeka i uvijek ostaju bez odgovora. Ta dramatična zapitanost nad prošlošću, sadašnjošću i budućnošću odjekuje kao krik, kao vapaj:

U stanju ničega s mišlju na hrđu prošlosti
Nosimo smrt na čelu...

Pokušavajući objasniti smisao ove zatvorene poezije njom samom (kao jedinim mogućim ključem – od naslova do naslova, od stiha do stiha), nehotice smo osjetili nešto od planetarnog pesimizma Silvija Strahimira Kranjčevića, a ponekad i blaženstvo riječi koja smiruje – velikog Tina Ujevića:

Dok pored nišana
Pod mrklom oblakom sjete
Poluglasno izgovaram Fatihu
Gledajući u zamišljenu tačku
Slutim da postoji neka nevidljiva nit
Koja spaja tišinu mezarja
I sjenku duše
I kao da čujem kako prolaze
Nečiji koraci uskom zemaljskom stazom
Prateći pogledom crnu pticu
Slušajući lepet krila
Osjetim u trenutku
Kako me nebeske haljine
Dotaknu ovlaš po licu.

(Molitva)

Pjesma “Dozrelo vrijeme” nabijena je mišlju drevnih mudraca, a jednostavna ko neka narodna izreka:

Slušajući kako vjetar vremena
Puše kroz plačna grobišta
Kroz dozrelo vrijeme
Saznaš da je samo
Grumenje zemlje na lopati Vrijednost
Kojom će smrt da te plati.

(Dozrelo vrijeme)

Na kraju krajeva, čitav ljudski život i nije ništa drugo do puko otimanje vremena od vremena:

Odbačene stvari u paučini
Znakom prepoznavanja
Porazi u nizu
Odani čuvari vremena
Titraju oko nas kao nejasne sjene
Strahom od dasaka nad tjemnom
Otimamo vrijeme.

(Otimanje vremena)

Iako ponekoj od ovih pjesama ne bi falilo još malo "zrenja i brušenja", možda drugačiji poredak pjesama (neki tematski ciklusi i sl.), sve u svemu, Mevludin Spahić s ovom knjigom, u cjelini gledano, napravio je dobar posao. Ona će, nadam se, imati zapaženo mjesto u našoj postratnoj književnoj, odnosno pjesničkoj produkciji, mnogo zapaženije nego njegove proze. Rijetko je kome do sada, koliko znam, uspjelo da na tako originalan način "uslika naše ratom izmorene duše", i vrijeme svekolikih razočarenja, popljuvanih ideala i – puno sirotinje kojom vladaju prodavci magle... Svako nosi svoj kamen o vratu, poruka je ove nevelike stihozbirke. To bi joj možda mogao biti neki rezervni naslov ili neko rezervno tu-mačenje. Možda...

Omer Hamzić

Amir Mašić, Čarobni svijet knjige (pjesme), "Avicena", Sarajevo, 1998.

U sadašnjoj hiperprodukciji pjesnika i pjesništva, mnoštva naštampanih stihozbirki različitih "boja i dezena" (kojima je zatrpano ionako oskudno naše "čitalačko tržište" – valjda "čovjek pjeva poslije rata") – u namanjem broju ili dosta rijetko "iz

produktivne izlaze" književna štiva namijenjena najmlađim čitaocima, takozvanom čitalačkom podmlatku. Ovdje, naravno, ne mislimo na ona štiva koja čovjek može čitati samo pod uslovom da podjetinji. Njih ima, ihha...

Potpisnik ovih redova smatra da je književna produkcija za djecu po obimu danas puno manja od one "za odrasle" zato što su mnogi skontali da se djeci ne može folirati. Puno "zahvalniji materijal" za foliranje te vrste su odrasli – sa svojim poltronstvom, umišljenošću, obzirima, snobizmom i drugim sličnim "drangulijama". Riječju, pisati za djecu posve je ozbiljan i odgovoran posao. Amir Mašić, jedan od plodnijih gračaničkih pjesnika, to je sasvim ozbiljno shvatio – i napisao dobru knjigu poezije za djecu koja, uz neke manje falinke, ima i nešto lošije podešen naslov – "Čarobni svijet knjige". To je peta po redu stihozbirka ovog iskusnog učitelja, sina ovdašnjeg velikog alima, pjesnika i filozofa Muhameda Sejida Mašića – i druga za djecu – bolja od prve.

Između korica ove knjige nalazi se 41 pjesma u četiri ciklusa: "Komšije dživstanari", "Nad mirnom rijekom", "Čudesni svijet knjige" i "Kad sjedaš". To su pjesme različitih motiva iz dječijeg okruženja, sa karakterističnim pojedinostima (predmetima i pojavama) koje manje ili više zaokupljaju dječiju pažnju ili dječiju maštu.

U prvom ciklusu "Komšije dživstanari" nalazimo mnoštvo životinja koje se pojavljuju kao "glavni likovi", prema kojima pjesnik pokušava izgraditi onakav odnos kakav dijete izgrađuje u svojoj igri s tim životinjama ili pak u svojoj mašti. ("Bubamara", "Komšije dživstanari", "Svitac",

“Cvrčak i mrav”, “Jež”, “Roda u Africi”, “Snesi, koko, jaje”, “Zeko i djeca”, “Mravi”). U drugom ciklusu “Nad mirnom rijekom” glavna “ličnost”, glavni motiv je rijeka i uzbudljiv i dinamičan život u njoj i oko nje. Ponekad je tajanstvena, ponekad čudna, a uvijek mirna tako da je dijete jednostavno može “uhvatiti u šaku” i poigravati s njom kao s nekim dobroćudnim pripitomljenim živim stvorenjem (“Odjekuje pored rijeke”, “Nad mirnom rijekom”, “Ribar i rijeka čudno šute”, “Oh, šta to bi”, “Čudne kućice”, “Mali kupači”, “Sokoluša”, “Zvijezde čuvaju ptice”). U trećem dijelu, odnosno ciklusu koji pjesnik zove “Čarobni svijet knjige” nalazimo pjesme različitih motiva (ne o knjizi), često male lirske zapise sa diskretnom poukom i porukom. (“Pekara”, “Trešnjin behar”, “Lutka joj se danas ne da” “Jabuka”, “Poranila djevojčica”, “Prolječni poklon”, “Zaigrat će srce malo”, “Ja sam mudar”). I u četvrtom ciklusu “Kad sjedaš” nalazimo pjesme različitih motiva i intonacije, ali sa jednom zajedničkom negativnom karakteristikom. To je dosta grubo naglašena poučno-didaktička nota, najčešće silom “ugurana” u tkivo pjesme koja najčešće to više nije (“Grupa trčećih skakavaca”, “Prokleta je cigareta”, “Kad sjedaš”, “Neću pušiti”, “Cipelice prljavice”).

U većini svojih pjesama, ipak, Mašić je uspio da mnogobrojne predmete, pojave i procese oko sebe odslika onim bojama, onim rukopisom koji će dijete najbolje razumjeti. Pjesme se pisane sa puno smisla za dječije poimanje svijeta, neke su prave male majstorije od basne u stihovima iz dječije mašte, naročito u prvom ciklusu. “Potrefio je” opisujući u svojim stihovima žabe, rode, vrapčiće, mrave

zeke, “sjane baje” – ušao je u dječiju dušu iskazujući u stihovima pravu malu psihološku dramu djevojčice pred izlogom igračaka (“Lutka joj se danas ne da”) ili oduševljenje dječaka suočenog sa novim saznanjima (“Ja sam mudar”), na svoj način objasnio je kako se pravi hljeb (“Pekara”), uspio sa pravim malim lirskim pejzažima (“Nad mirnom rijekom”, “Mali kupači”, “Čudne kućice”).

Svojom ljepotom, osobenim stilom, kompozicijom i motivom u ovoj zbirci posebno se izdvajaju dvije pjesme: “Pardonče” u prvom i “Odjekuje pored rijeke” u drugom ciklusu. Razi-grani ritam, čudesna igra riječi, stiha i rime u pjesmi “Pardonče” kao i izmjenljivost slika (kao na filmskoj traci) podsjeća nas na one predivne dječije brojalice koje nosimo iz djetinjstva. Da bi lakše dospjela u uho i dušu savremenog djeteta, pjesma je naravno “obučena” u savremeno ruho:

Kihnulo je slonče,
upalo je momče,
razbilo se lonče
i puklo balonče.

Sa zapanjujućom jednostavnošću, ali s majstorski upotrijebljenom onomatopejom, Mašiću je uspjelo da u pjesmi “Odjekuje pored rijeke” od dosadnog i nesimpatičnog kreket žaba napravi jednu izvanrednu pjesničku kompoziciju i da je sa puno šarma i ljepote “provuče” kroz naše uho. Pjesma se sastoji od pet strofa sa po četiri stiha, od kojih se dva obavezno sastoje od kreštavog “kreke-keke-keke-keke.” Ali svu banalnost ove onomatopeje mi doživljavamo kao

kvalitet pjesme – koja se, po nama, visoko izdiže iznad ostalih Mašićevih dječjih pjesama.

Uz sve komplimente koje smo izrekli i koje opravdano zaslužuje ova zbirka, ipak valja makar pripomenuti neke njene ne baš beznačajne nedostatke. Naime, ozbiljnijom analizom tih pjesama, uz neke oštrije kriterije, doći ćemo ipak do zaključka da je Amir Mašić, po mnogo čemu, starinski dječiji pjesnik, bliži, recimo, Čika Jovi Zmaju nego Miroslavu Antiću, Mići Danojliću, Dušanu Radoviću ili nekom drugom savremenom dječijem pjesniku, Atifu Kujundžiću, naprimjer. To i ne bi bila neka velika mahana da većinu svojih pjesama ovaj uči nije operetio grubom, ponekad neinventivnom didaktikom i klasičnim učiteljskim pametovanjem koje djeca nikad nisu pretjerano obožavala. Intersantno je da se ta "didaktika" sve više povećava kako se ide prema kraju ove knjige, a posebno dolazi do izražaja u zadnjem ciklusu koji je isuviše opterećen tim "učiteljskim angažmanom".

Iako za izvođenje ovih dokaza treba puno više prostora (i vremena), sve u svemu, nije neumjesno pitanje: kako današnja generacija klinaca i klinceza razumije motive bubamare, trešnje, mrava, zeka, ježa... kupanja u bistroj rijeci, ptičijih gnijezda i - koliko "pada" na tu prilično zastarjelu, iako dobro stihovanu, didaktiku i pametovanje? I bez nekog naročitog elaboriranja, može se reći – sve manje ili nikako. Stoga je za očekivati da će ovaj vrijedni učitelj u nekim svojim novim pjesmama za djecu napraviti odlučujući iskorak od Zmaja ka Miki Antiću i -

dalje i bliže generaciji čipova, interneta i kompjutera - koja se rađa ili tek dolazi.

Omer Hamzić

**Hifzija Suljkić, Islam u
bošnjačkoj narodnoj poeziji,
"Bemust", Zenica 1998.**

U ovoj knjizi autor je sakupio svoje najbolje radove objavljene po raznim listovima i časopisima u kojima se godinama bavio fenomenom bošnjačkog narodnog stvaralaštva. Bez mnogo filozofiranja i takozvanog "visokonaučnog fraziranja", Suljkić je uspio pokazati puno značenje islama u duhovnom životu Bošnjaka. U bošnjačkoj narodnoj poeziji i uopšte u narodnom stvaralaštvu Bošnjaka islam nije samo religija, već pravilo ponašanja, univerzalni putokaz koji osmišljava ljudski život i stvaralački postupak. Islam im određuje duhovni identitet i individualitet, to je nešto više - ako može biti više. Ovom fenomenu Suljkić je metodološki pristupio na vrlo jednostavan način. Na nizu primjera – pojmova (vjera, nauka, moral, majka, mekteb, abdest, ezan, namaz, Ramazan, Hadž, Bajram, halal, sunet, dova, Džennet, Džehenem itd) pokazao je koliko je islam u bošnjačkom narodu, što reče uvaženi doktor Husein Sušić u predgovoru ove knjige, "svojom univerzalnošću, tolerancijom i jasnim stavovima prema životu lahko pustio duboko korijenje. On je oplemenio i našu pjesmu i naš običaj i poput toploga mora oblio svaki segment našeg življenja i trajanja. I naše budućnosti."

Zareče se Šarića kaduna
u mahali među hanumama:
"Jest tako mi dina i imana

i tako mi šehri-ramazana,
sagradit ću mekteb i munaru
i veliki sahat u Mostaru,
nek' se čuje preko Bišća ravna,
Velagića i Blagaja grada,
A da nije Bišine
Čulo bi i Nevesinje.¹

“Fenomenološki pristup Hivzije Suljkića našoj narodnoj pjesmi, običajima i nošnji, otkriva jednu sjajnu potku, koja svemu tome daje uvjerljiv pečat i čvrstinu. A to je vjera. To je Islam” Ovo zapažanje uvaženog doktora Sušića može se potkrijepiti nizom primjera koje nam podastire autor u svojoj knjizi. Navodimo za ilustraciju samo dva. Prvo, odlomak iz pjesme o šabačkom dizdaru:

O kutupe, ne zeleni se,
Alibeže, ne veseli se,
Jer izdade šabac u kaure?
Ljuto kunu šabačke djevojke,
One idu šabačkom dizdaru:
“Bogom babo šabački dizdaru,
Ne daj grada bez velika jada,
Bez topova i bez ljutih rana,
Terzi kule bez velike tuge,
Džamije su skoro načinjene,
Mektebi su skoro načinjeni,
Sitna djeca idu u mektebe,
Mladi momci istom za gledanje,
Mlade cure u prvo gledanje,
Vrani konji u prvo jahanje,
Nevjeste su skoro dovedene.”
Progovara šabački dizdaru:
“Djeco moja, šabačke djevojke,
Car vas daje, ja vas ne prodajem...”²

Iz pjesme “Carev miraščija” Suljkić navodi odlomak u kojem se kao motiv ističe abdest:

Tamnička se otvorila vrata;
Kad tamnicu ogrijalo sunce,
Bistra voda kroz tamnicu teče,
Tuka Avdo abdest uzimaše,
Hurije mu mahramu držaše,
A meleći serdžadu steraše...³

Nema sumnje, Suljkić je ovom svojom nevelikom knjigom (207 strana) još jednom skrenuo pažnju, da ne kažemo aktuelizirao snažnu islamsku dimenziju u narodnom stvaralaštvu bosanskih muslimana. Iz te nepregledne narodne riznice “povadio” je samo neke primjere i uspio da nam pokaže koliko je ovo velika i kapitalna tema u ukupnoj bošnjačkoj narodnoj duhovnosti i tradiciji – koja tek čeka svoje istraživače. Suljkić je uradio onoliko koliko je mogao. To ne znači da se, uz sve pohvale, knjizi ne mogu uputiti i neki principijelni prigovori, počevši od njene labave forme, izbora primjera i ilustracija, pa do nekih stilskih i tehničkih falinki. Te nedostatke na najbolji način definisao je dr. Husein Sušić u predgovoru knjige: “Neujednačeni stil i kompozicija, te povremen izostanak pregnantnosti u kazivanju, ne oduzimaju od vrijednosti ovog djela, koje u našoj narodnoj pjesmi, običajima, nošnji i ophođenju otkriva ne samo veliko nadahnuće narodnog genija, već razmahuje pepco sa tih vrijednosti, kako bi sa njih bljesnulo neviđeno svjetlo”.

Preciznije određenje ove knjige nismo ni tražili.

¹ H. Hasandedić, Spomenici kulture turskog doba u Mostaru, Sarajevo, 1980. str. 149.

² Novi behar IX 1935. str. 106.

³ Gajret, XIV, 1933, br 9. str. 166.

Bilješka o autoru:

Hifzija Suljić, sin Hasanov, rođen je u Gvozdencima (Džebarima), opština Živinice 1925. godine. Završio Behrambegovu medrsu u Tuzli i Gazi Husrev-begovu medresu u Sarajevu. Diplomirao je orijentalistiku na Filozofskom fakultetu u Prištini. Kao imam glavne džamije, službovao je 22 god-

ine u Zvorniku. Uz imamsku službu, intenzivno se bavio istraživanjem kulturne i vjerske povijesti bošnjačkog naroda i objavljivao u mnogobrojnim našim listovima i časopisima: u "Glasniku IVZ" 22 rada, u "Preporodu" 43, "Mualimu" 7, "Zemanu" 12, "Kladanjskim novinama" 1, "Zvorničkoj tribini" 6, "Zmaju od Bosne" 16, Takvimu za 1982. godinu 1, "Zemzem" 15, "Islamska misao" 22, "Sabah" 5, "Hikmet" (nova serija) 30, "Misak" 3, "Gračanički glasnik" 2. Objavio je i pet knjiga: "Poslovice", 1971, "Vaz libijskog muftije, 1973, "Kasidetul burda", (prevod s arapskog), 1973, "Božije jedinstvo u Kur'anu, 1974. i "Islam u bošnjačkoj narodnoj pociziji", 1998.

Ova bogata i raznovrsna bibliografija sadrži mnogobrojne činjenice iz kulturne i historijske baštine bošnjačkog naroda na ovim prostorima. Njen je autor davno stekao reputaciju vrijednog i popularnog imama i kulturnog poslenika na ovim našim prostorima. Zbog svojih ideja u bivšem režimu više puta je hapšen i zatvaran, "odležao" u zatvoru četiri godine. Bio je strastven bibliofil i sakupljač starih knjiga i rukopisa koji su ostali u njegovom Zvorniku na milost i nemilost agresoru. Hifzija Suljić danas živi kao penzioner i muhadžir u Tuzli. Bio je član ratnog Muftijskog vijeća u Tuzli i predsjednik Udruženja imama muhadžira sa područja opština Zvornik, Bratunac i Srebrenica. Iako narušenog zdravlja, još uvijek intenzivno čita i piše, ponešto i objavljuje na stranicama nekih kulturoloških publikacija i časopisa, jer kako kaže "toliko toga ima još da se uradi".

Redžo ef. Fehrić, Čudan neki narod, Pres centar Doboj Istok, 1999.

Iako manjkava sa stanovišta estetsko-stilske ubjedljivosti, neosporna je činjenica da će ova knjiga imati svoje mjesto među svjedočanstvima historijskog zla iz proteklog rata koje je učinjeno bošnjačkom narodu na užem lokalitetu grada Doboja i njegove okoline. Rukopis sadrži šesnaest proznih priloga koji imaju karakteristike memoarske pripovijesti, reportaže i putopisa. Na osnovu autentičnih događaja i ličnosti iz nedavne prošlosti i "mraka historije", ovaj efendija nam kazuje istinu o svjedocima i žrtvama, o običnim ljudima koje je sretao i upoznao u svom džematu. Mada je i sam bio žrtva zatočeništva i bezumnog

nasilja srpskog fašizma, nije ga obuzeo nagon osвете i mržnje. Kroz njegovu priču provlači se pomirljivi tonalitet i jedan staloženiji pristup događajima iz minulog vremena. U njegovom srcu i njegovom razumu nakupilo se toliko toga što ima odliku trajne uspomene koju kao vlastito i tuđe iskustvo pokušava priopćiti čitaocu i otrgnuti od zaborava – zapisivanjem i knjigom, što je, mora se priznati, rijedak slučaj u njegovoj "branši".

Svojim jednostavnim, narodnim "reportažnim zapisom", autentično i neposredno do ogoljelosti prokazao je zločin i imenovao krivca, progovorio o tragičnoj sudbini običnog Bošnjaka, o njegovom stradanju u kataklizmičnom vremenu, njegovom stamenom prkosu i hrabrosti, njegovoj vjeri, sreći i nesreći. Karakter likova koje opisuje prepoznajemo u njihovim dijalozima, u izvornom bosanskom narodnom izrazu kojim se govori još samo ponegdje na selu. Jezik ovog autora ponekad odiše obojenošću dera i vjerske propovijedi, što je donekle i logično s obzirom na njegovo profesionalno zanimanje koje ugrađuje u štivo kao podsvjesnu potrebu upućivanja na vjeru i tradicionalne etičke vrijednosti bošnjačkog naroda.

Okosnicu knjige čine priče o stradanju Bošnjaka Grapčana u mnogim srpskim logorima – od dobojskih Bara do Manjače, o Mirsadu – Tuzlaku u hrvatskom zatočeništvu i njegovoj nadljudskoj istrajnosti i želji da nadvlada zlo, o našim muhadžirima rasutim po svjetskim bespućima, o nesrećama koje su uvijek donosile "oluje vakta" i koje su pustošile ovim prostorima...

A narod je opstajao prkosniji i jači, opraštao i nadao se boljem...

Mevludin Spahić

Omer Delić, Otpor agresiji sa Ozrena, Bosanski kulturni centar, Gračanica, 1999.

Kao dugogodišnji novinar, u jednom vremenu i ratni urednik Radio-Gračanice, autor je u ovoj knjizi središio i objavio odabrane tekstove koje je pisao uoči i tokom agresije na Bosnu i Hercegovinu. Budući da su svi ti tekstovi javno provjeravani putem radio-talasa upravo u trenucima "događanja istorije" i da se bez ikakvog dotjerivanja objavljuju u ovoj knjizi, u njihovu istinitost ne može se sumnjati. Stoga u prvom redu ističem dokumentarnu vrijednost ove knjige. Bit će to solidna osnova za neka buduća istorijska istraživanja i analize.

Knjiga se sastoji iz četiri dijela. U prvom dijelu pod naslovom "Mračni planovi ozrenskih četnika" autor je uvrstio svoje tekstove koje je za Radio-Gračanicu pisao neposredno pred agresiju. U njima opisuje opšte političke prilike u ovom kraju, a posebno ponašanje SDS i njeno subverzivno i terorističko djelovanje u Gračanici i oko Gračanice.

Drugo poglavlje nosi naslov "Organizacija otpora agresiji", treće "Agresija na Gračanicu" i četvrto "Genocid nad Bošnjacima" Posebno se ističe kalendar dramatičnih događaja u Gračanici tokom 1992. godine, koji se ne smiju zaboraviti.

Radeći težak novinarski i urednički posao, takoreći pod granatama, izložen neviđenoj medijskoj presiji sa

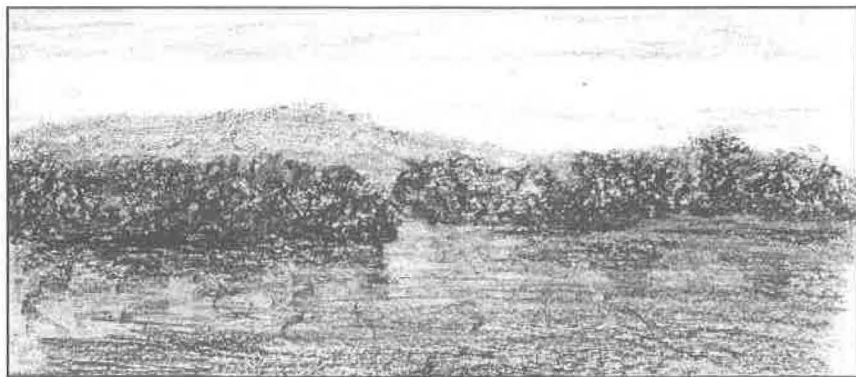
suprotne strane, čak i ličnom vrijedanju i prljavim udarcima, pritisnut težinom događaja i događanja, svjestan uloge Radio-stanice i značaja prave informacije koja je u tom vremenu vrijedila kao hljeb, kao metak, Omer Delić je pisao "brzinski", snimao i bilježio svoje tekstove, ponekad nedovoljno dotjerane i umivene puštao ih u etar kao ohrabrenje, kao poticaj, kao utjehu, kao mehlem na ranu... I ovu sredinu u sveopštem poratnom "trendu" razočarenja zahvatio je, nažalost i sindrom takozvanog "uguravanja" u historiju. Na javnoj sceni već sada prepoznajemo heroje koji to nisu, borce koji to nisu, stratege koji to nisu. Oni pravi i istinski ili "gledaju travu odozd" ili ne mogu da se snadu u opštem grabežu, poltronstvu i hipokriziji, pa su se zavukli u sebe, zaboravljeni i odbačeni od svih.

Stoga je dobro da se pojavila ova knjiga kao objektivno svjedočanstvo o sudbonosnim događajima iz naše novije povijesti na ovom prostoru. Njenu dokumentarnost podvlačim i stoga što se već sada ti događaji mistificiraju, što se osporava ili prenaglašava uloga pojedinih ličnosti i značaj ovih ili onih događaja, što već sada

imamo različita, pa i suprotna gledišta na iste pojave i zbivanja iz minulog rata.

Upravo zato je važna ova knjiga. Iz nje neposredno saznajemo šta je u nekom važnom trenutku govorio, a šta radio komandant, šta je govorio i šta je radio predsjednik, kako se obraćao vojsci, a kako narodu. "Skinuti su" sa magnetofonske vrpce i potresni iskazi prognanika i izbjeglica, zabilježena je tragedija Grapske, prva svečana izjava naše vojske, događaji oko srpskih utvrđenja na Lendićima, odlazak Lohinjana, bitka na Visu – novinarski kratko i precizno, objektivno, smireno bez puno emocija, bez trunke mržnje, pa čak i bez optužbi. Autor je sačuvao svoj stvaralački mir, sačuvao dostojanstvo riječi, dostojanstvo profesije i kuće u kojoj je radio. Za razliku od onih bivših mu kolega, čijim je uvredama bio na najgrublji način izložen, on je uzvraćao objektivnošću i istinom koja je na kraju karjeva i pobijedila. U Gračanici se, i kad je bilo najteže, malo šta radilo što je bilo ispod nivoa ljudskosti i ljudskog dostojanstva. Na posredan način to se iskazuje i u ovoj korisnoj i nama potrebnoj knjizi.

O. Hamzić

Ekrem Osmanhodžić, Priroda